

Kön och våld – inledande reflexioner

Av Inger Lövkrona & Birgitta Meurling

Våldsutövning är starkt könsrelaterat. Det är män som står för huvudparten av världens fysiska våld, och mäns våld riktar sig inte bara mot kvinnor utan oftast mot andra män. Att påstå att det huvudsakligen är män som utövar våld har fram till idag inte varit särskilt kontroversiellt. Men det senare halvårets debatt har också uppmärksammat kvinnors våldsutövning. Kvinnors våld behandlas inte i detta nummer av *Nätverket* – inom detta fält finns knappast någon forskning alls ännu. Mediedebatten under hösten 2004 om mäns våld mot kvinnor, som presenteras nedan, genererade också inlägg om kvinnors våld mot män. Rubriker såsom "Kvinnor är lika våldsbenägna som män i parförhållanden", "Kvinnovåld mot män tystas ner", visar att ämnet är laddat med sprängkraft – och att sambandet män och våld inte är så enkelt.¹

Forskningen om kön och våld har länge dominerats av samhällsvetare och medicinare. Denna forskning har en naturvetenskaplig grundsyn, och våldsutövning anses ytterst ha en kroppslig eller biologisk förklaring – mannen sjukförklaras och friskrivs från ansvar för sina handlingar. Våldet mot kvinnor individualiseras härmed och dess orsak förläggs inne i mäns kroppar.²

Konstruktivistiska och strukturella perspektiv – genusperspektiv, historiska och kulturella perspektiv – har dock börjat få inflytande i våldsdiskussionen och i forskningen. Nordiska Ministerrådets 5-årsprogram *Kön och våld i Norden*, som nyligen avslutats, gjorde det möjligt att utveckla humanistisk forskning om kön och våld inom ramen för projektet "Kön och våld. Historiska och kulturella perspektiv".³ Flera av författarna i denna antologi deltog i en workshop i Lund 2002 med detta tema, anordnad av projektet. Övriga artiklar är omarbetade kandidat- och magisteruppsatser.

Artiklarna tar upp kön- och våldsproblematiken utifrån olika teman, empiri och teoretiska positioner. Gemensamt för författarna är att våldets

1 T.ex, DN 2 nov., 3 nov. 17 nov. 2004; DN 27 jan. 2005

2 Naturvetenskaplig och annan forskning om våld presenteras utförligt i Lövkrona 2001.

3 Projektet har letts av Inger Lövkrona, som också är redaktör för antologin *Mord, misshandel och sexuella övergrepp. Historiska och kulturella perspektiv på kön och våld*. 2001.

orsak diskuteras i strukturella och kulturella termer – inte i biologiska och individuella. Här behandlas mäns våld mot kvinnor, som är det oftast förekommande temat i såväl forskning som debatt; inte lika uppmärksammat i forskningen är unga kvinnors självskadebeteende, men detta fenomen har varit föremål för en intensiv mediedebatt senaste året. Forskning om sexuell våld mot unga kvinnor och hedersmord är en annan infallsvinkel. Ett ytterligare tema som tas upp är våld och maskulinitet.

Mäns våld mot kvinnor

Kön- och våldsforskningen har fram till idag fokuserat mäns våld mot kvinnor. Vi har härigenom fått en omfattande såväl kvantitativ som kvalitativ kunskap om detta samhällsproblem. Den nationellt ledande forskaren inom detta fält är Eva Lundgren, professor i sociologi vid Uppsala universitet, som står bakom en rad undersökningar av mäns våld mot kvinnor. Hennes teori om könskonstituering och normaliseringsprocesser har inspirerat flera av författarna (t.ex. Lundgren 1993, 1995). Enligt Lundgren måste man förstå våldet kontextuellt, kulturellt och som ett kontinuum. I vår västerländska kultur förknippas män och manlighet med makt och våldsutövning. Denna föreställning – att män, makt och våld hör samman – har en lång historisk kontinuitet, vilket förklarar dess seglivade karaktär. Ty även om många olika former av våld fördöms idag och till och med är straffbara juridiskt sett, så har den kulturella föreställningen fortfarande stor genomslagskraft, vilket får märkliga – eller kanske snarare logiska – konsekvenser när man exempelvis dömer i vålds- och våldtäktsmål (se t.ex. Andersson 2001).

Ett aktuellt fall är den 13-åriga flickan som utsattes för våldtäkt av flera män, vilka undkom alternativt fick ett mycket lindrigt straff. En förmildrande omständighet för förövarna var att offret, den mycket unga flickan, var berusad. Här framträder med all önskvärd tydlighet hur män, våld och aggressiv sexualitet framstår som i någon mening naturligt och intimt förbundna med varandra. Det blir då kvinnans, i detta fall flickans, sak att se till att inte utsätta sig för situationer där hon försätter sig i fara och löper risken att bli skadad.

För att återgå till Eva Lundgrens teori om könskonstituering och våld, så betonar Lundgren förutom den kulturella betydelsen av våldet att det måste betraktas som ett kontinuum och en process. Våldet skall således inte tolkas individualpsykologiskt, det vill säga som om det vore män med särskilda problem (missbruk, svåra uppväxtförhållanden och liknande) som slår och som därför måste behandlas med medicin och terapi. Våldet skall i stället tolkas kulturellt och strukturellt. Män som hotar och misshandlar är "vanliga" män och våldshandlingarna utgör en form av könskonstituering, ett sätt att skapa maskulinitet och att ta kontroll över situationen och kvinnorna.

Vidare måste man se mycket allvarligt även på hot om våld. Detta hot är nämligen inte "bara hot" utan utgör tillsammans med olika grader av våldshandlingar ett kontinuum och måste förstås i ett större sammanhang. Hot om våld är också en form av våldsutövning och att leva under ett sådant hot är på ett psykologiskt plan minst lika tungt som att utsättas för fysiskt våld. I detta sammanhang kommer normaliseringsprocessen in. Kvinnor som lever under våld och hot om våld, tenderar att överta mannens referensramar och våldslogik. Det innebär att de till slut "inser" att de förtjänar att bli utsatta för olika former av våld. Normaliseringsprocessen sker successivt genom att kvinnorna isoleras samt att våldsutövaren växlar mellan våld och värme och på så vis knyter kvinnan tätt till sig emotionellt. Den ständigt pågående fysiska och psykiska misshandeln utgör en form av utmattningstaktik och efter att ha levt i en sådan våldssituation en tid införlivar kvinnorna förövarnas våldsförståelse (Lundgren 1993).

Marie Steinrud, doktorand i etnologi vid Uppsala universitet, analyserar ett fall av kvinnomisshandel och skilsmässa i mitten av 1800-talet, *"Jag är ej värd något bättre! Ett fall av kvinnomisshandel och skilsmässa i mitten av 1800-talet"*. Ett historiskt perspektiv på kvinnomisshandeln ger många intressanta upplysningar. Det kanske mest anmärkningsvärda är att misshandelsberättelsen skiljer sig så lite från dagens. Alla kända ingredienser från nutida misshandelssituationer återfinns på 1800-talet. En djupare blick bakåt till 1700-talet ger samma bild.⁴

4 Östman 2001; Lennartsson 2004; Lindstedt Cronberg 2004.

En kvinna som måste fly hemmet med sitt barn efter mannens upprepade misshandel under flera decennier, maken kontrollerar och isolerar henne, hon bosätter sig på hemlig ort, mannen återfinner dem, hotar att slå sönder dörren om hustrun inte släpper in honom, hon var hans hustru och det var han som bestämde över henne, träffar henne, ångrar sig, ber om förlåtelse, lovar att inte slå mer, hon skall lyda honom etc., etc...

Författaren problematiserar dessa mönster med hjälp av Lundgrens teori om könskonstituering. Vilka var Lisens strategier för att överleva och hur konstituerades hennes kvinnlighet i misshandelssituationen? Steinrud intresserar sig också för våldets struktur vid denna tid: Hur såg samhället vid denna tid på kvinnomisshandel? Sanktionerades det? Tolererades? Här aktualiseras Lundgrens begrepp konstitutiva och regulativa regler samt kontinuumbegreppet, som är användbara även på en historisk händelse.

Anne-Christine Norlén är också doktorand i etnologi vid Uppsala universitet. I "När händer det som inte har hänt? Om att synliggöra det osynliga våldet genom berättelser på hemsidor" analyserar hon berättelser på Internet om kvinnors erfarenheter av våld. Norlén tar särskilt upp Lundgrens kontinuumbegrepp, som betecknar att våld inte är statiskt utan befinner sig på en glidande skala från hot om våld till grov misshandel. Kvinnornas berättelser illustrerar med all tydlighet denna process som också består av de vanliga härskarteknikerna – osynliggörande, undanhållande av information, förlöjligande, dubbelbestraffning och påförande av skuld. Samma tekniker används också av polis och rättsväsende mot de misshandlade kvinnorna. Kvinnorna försöker i sina berättelser synliggöra det osynliga våldet de är utsatta för, en otacksam uppgift så länge de samhälleliga instanserna som handlägger våldet inte har kunskap om att kvinnomisshandel är en process, där hot och kontroll är en del av misshandeln.

Hans Ekbrand är doktorand i sociologi vid Göteborgs universitet. Hans avhandling rör mäns våld mot kvinnor i samband med separationer. I artikeln, "Subjektivitet och mäns våld mot kvinnor: en läsning av Eva Lundgren och Henrietta Moore", undersöker han på vilka sätt Lundgrens könskonstitueringsteori och Henriettas Moores subjektsbegrepp är användbara teoretiska redskap för att förklara mäns agerande.

Vad gäller Lundgrens teori är det hennes processuella perspektiv som han finner kan belysa förändringen i relationer. Hennes begrepp "normaliseringsprocessen" reser emellertid en del frågor, menar Ekbrand. Lundgren ger inga ledtrådar till under vilka omständigheter som skall föreligga för att normalisering av våldet ska ske. Han pekar också på att Lundgrens teori förutsätter att mäns våld alltid är sexualiserat.

Henrietta Moore är en brittisk socialantropolog. Hennes bok *A Passion for Difference* (1994) är numera en klassiker. Moores subjektbegrepp är poststrukturalistiskt formulerat och subjektet uppfattas inte som något enhetligt – en person kan i olika sammanhang inta skilda för att inte säga motstridiga subjektpositioner. Frågan är hur Moores teori kan användas för att förstå våld på det personliga planet och hur diskurser förkroppsligas och blir erfarenheter samt hur könsidentiteter är inskrivna i våra kroppar. Ekbrand finner att Moores begrepp investering i identiteter och fantasi kan vara nyttiga i analysen av mäns våld mot kvinnor. Våld skall inte ses som händelser där något gått fel utan som ett uttryck för en kontinuerlig kamp för upprätthållande av fantasier om identitet och makt. Våld kan härigenom ses som produktivt. Ekbrands studie visar att våld samtidigt är ett medel för män att få kvinnor att bete sig som en kvinna ska och ett sätt för män att upprätta och bekräfta en överordnad subjektposition i en heterosexuell relation.

Eva Lundgrens forskning står också i fokus i Gabriella Nilssons artikel, "Slagen dam och tystnaden", där mediedebatten kring studien *Slagen dam* (Lundgren m.fl. 2001) redovisas och analyseras. I fokus för diskussionen står det faktum att studien, trots att den uppvisade vad som skulle kunna bedömas som skrämmande och överraskande resultat, bemöttes med tystnad av flera av de stora aktörerna bland svenska medier. Varför orsakade inte ett av studiens huvudresultat, att 46 procent av Sveriges kvinnor utsatts för våld av en man, rubriker i exempelvis *Dagens Nyheter* och *Aftonbladet*? Och varför uppmärksammades inte studien i Sveriges Television? Var skälet att resultatet kraftfullt motsäger den svenska jämställdhetsdiskursen eller var det Eva Lundgren som person, som orsakade tystnaden? Eller handlade den uteblivna nyhetsrapporteringen om en kollision mellan två olika fält i Bourdieus mening: det politiska och det journalistiska? Ett vetenskapligt resultat kan vara av

intresse på den politiska arenan, men bedöms kanske inte alltid öka lösnummerförsäljning och tittarsiffror.

Kritiken mot en konstruktivistisk förståelse av mäns våld mot kvinnor uppstod inte med *Slagen dam* utan kan följas ett decennium tillbaka och har ett samband med kvinnofridslagstiftningen. Den upphörde heller inte efter Lundgrens omfångsstudie utan blossade upp på nytt hösten 2004.

Liza Marklunds program i TV4 "Lite stryk får de tåla" väckte nytt liv i debatten, men gav den också en annan dimension. De som tidigare ifrågasatt mäns ansvar, framför allt männen själva, vaknade upp och ruskade om genom upprop, namnlistor och genom att bilda aktionsgrupper. Amnesty skrev på sin hemsida att det finns "fog för att beskriva det könsrelaterade våldet mot kvinnor som vår tids största människorättsskandal". Frågan aktualiserades vidare vid utnämningen av Jens Orback som jämställdhetsminister. Orback kritiserades av 16 svenska våldsforskare i en debattartikel i DN för att vara emot feministisk analys av våld mot kvinnor, och istället arbeta för (misshandlande) mäns rättigheter till umgänge med sina barn. Orbach hävdade i sitt svar att "Mäns våld mot kvinnor gör Sverige ociviliserat". Förra vänsterpartiledaren Gudrun Schymans förslag att alla män skulle betala mer skatt, som skulle användas till stöd för misshandlade kvinnor, gav nytt bränsle till debatten.⁵ Slutligen presenterades den 13 december ett betänkande av en arbetsgrupp som regeringen tillsatt för att göra en analys av kvinnofridsuppdragen, med fil dr. Åsa Eldén som särskild utredare, *Slag i luften. En utredning om myndigheter, mansvåld och makt* (2004). Här förordas en könsmaktsförståelse av mäns våld mot kvinnor och ett omfattande handlingsprogram föreslås.

Tragiska händelser såsom mordet på Fadime Sahindal och hedersmordsdebatten tas upp till diskussion av Silje Lundgren, doktorand i kulturanthropologi vid Uppsala universitet, "Forskning om våld mot unga kvinnor – tolkningsperspektiv och analytiskt fokus". Hon diskuterar hur våldet paradoxalt nog i mycket av den våldsforskning som finns i Sverige idag tenderar att "försvinna" ur studiernas analytiska fokus. Som exempel på sådana studier nämns bland annat Yvonne Sjöbloms avhandling i socialt arbete, *På väg ut . När ungdomar rymmer och kastas ut hemifrån – ur*

5 T.ex. DN 30 okt. 2004, 31 okt. 2004, 3 nov. 2004, 5 nov. 2004.

socialtjänstens perspektiv (2002) och Karin Egardhs avhandling *Adolescent Sexuality and Sexual Abuse. A Swedish Perspective* (2001). Våldet förstås i studier som dess som en faktor "i förbifarten" eller som något som "leder till andra problem" beträffande hälsa eller beteende. Lundgren argumenterar för att våldet måste betraktas som analytiskt intressant och att det krävs en kontextuell förståelse av det. Som exempel på sådana studier lyfts Stina Jeffners avhandling *"Liksom våldtäkt, typ". Om betydelsen av kön och heterosexualitet för ungdomars förståelse av våldtäkt* (1997), liksom Paulina de los Reyes studie *Patriarkala enklaver eller ingenmansland? Våld, hot och kontroll mot unga kvinnor i Sverige* (2003) fram. Dessa båda forskare sätter det analytiska fokuset på våldet i sig, lyfter fram kvinnorna som våldsoffer och kontextualiserar våldsförståelsen, vilket innebär att våldet inte försvinner ur sikte.

Unga kvinnors självskadebeteende

Ett annat slags våld som också uppmärksammas i massmedia är unga kvinnors självskadebeteende. Debatten har dock inte varit lika aggressiv som i fallet mäns våld mot kvinnor. Sannolikt beror detta på att ämnet inte är lika provokativt. Det handlar ju "bara" om unga tjejer.

Debatten i media kan ge intryck av att självskadebeteende är något nytt. Så är det emellertid inte. Istället har fenomenet en lång historisk kontinuitet. Inom ramen för den kristna lidandemystiken skadade människor sig själva på olika sätt. Att späka och pina kroppen var ett sätt att förneka köttet i strävan efter en renare själ. Medeltida helgon sägs ofta ha svultit för sin själs salighet och senare århundradens s.k. mirakulösa jungfrur påstod sig inte behöva äta, eftersom de hade en särskild relation till Gud. På 1870-talet myntas begreppet anorexia nervosa, en sjukdom som främst drabbar unga kvinnor med borgerlig bakgrund (Johannisson 1994, 1997; Meurling 2003). Anorexia nervosa och andra typer av ätstörningar tycks blomma upp under senare delen av 1900-talet, enligt den statistik som finns tillgänglig (Thurfjell 2003). Fortfarande dominerar psykologiska och medicinska förklaringsmodeller när det gäller att försöka förklara och förstå denna form av skadebeteende, men under senare år har man också börjat diskutera kulturella faktors inverkan.

Att diskussionen om unga kvinnors självskadebeteende är aktuell avspeglas också i föreliggande nummer av *Nätverket*, där flera skribenter tar upp ämnet. Maria Björk och Anna Johansson, har som tema för sin respektive artikel valt att diskutera unga kvinnor som skär sig, medan Silje Lundgren låter kvinnors självskadebeteende bilda upptakten till sin artikel om "våldet som försvann".

Maria Björk, doktorand i idé- och lärdomshistoria, vid Uppsala universitet, låter historien om självskadebeteenden utgöra bakgrund till en samtida undersökning, "Med rakblad i hand. Unga kvinnor, självskadande och historia", där hon i *Svenska Dagbladet* och *Aftonbladet* under år 2003 studerat artikelserier om självskadebeteenden. Hon finner att tidningarnas rapportering om unga kvinnor som skadar sig själva dels kan tänkas bidra till en ökad försäljning, dels att den kan fogas in i en redan existerande diskurs, där kvinnor betraktas som offer för den moderna kulturen. Modeindustrin och en ökande press på unga människor framställs som huvudorsakerna till att flickor och unga kvinnor tillgriper självdestruktiva beteenden som självsvält och att skära sig. Tonårsflickor lyfts fram som en ny problemgrupp och anorexia nervosa liksom självskador införlivas i den massmediala berättelse som säger att självdestruktivitet hos unga kvinnor är ett uttryck för existentiell ångest.

Björk finner att de unga kvinnorna förpassas till en historiskt välbekant offer- och patientroll, som antyder att de behöver vård. Att vara patient är att underordna sig, att vara hjälplös och inte sällan passiv. Medan unga män med problem beskrivs som utagerande och "bråkiga", kanske till och med hemfallna åt brottsligt beteende, hävdar massmedia att kvinnor vänder sin destruktivitet inåt. De skadar sig själva i stället för andra. Mer tydligt än så kan knappast gamla beprövade könsstereotyper uttryckas: män är stökiga och bråkiga i det offentliga och kanske rent av måste tas omhand av ordningsmakten, medan kvinnor tiger och lider i privat miljö, tillfogar sig själva skador och måste vårdas som patienter.

Själva verktyget, rakbladet, har också en symbolisk betydelse. Idag bidrar rakbladet till att skulptera den "oordnade" kvinnokroppen (t.ex. genom att befria den från oönskat hår), förr var det nålen som var många kvinnors främsta redskap och som somliga kvinnor använde som ett vapen mot sig

själva. Björk ställer avslutningsvis frågan varför vi i vårt samhälle är så förtjusta i att utmåla unga kvinnor som offer. Vems intressen tjänar offerdiskursen?

Medan Maria Björk utgår från den massmediala diskursen om självskadebeteenden, väljer etnologen Anna Johansson (Lunds universitet) att utgå från de unga kvinnorna själva och deras berättelser om hur och varför de skär sig, "Rakbladsflickor. Om kvinnlig självskada som identitet och symbolspråk". Den offerstatus som Björk kritiserar massmedia för att förläna kvinnorna, ersätts i Johanssons artikel av ett aktörsperspektiv. Materialet är huvudsakligen hämtat från Internet och skunk.spray.se, en så kallad community där ungdomar kan lägga upp personliga sidor med dagbok samt diskutera sina erfarenheter med varandra i diskussionsgrupper. Johanssons syfte är att betrakta kvinnors självskadebeteende som ett kulturellt fenomen, bland annat utifrån föreställningar om kropp och kvinnlighet. Ett huvudtema i artikeln är gränser och gränslöshet. Genom att tillfoga den egna kroppen skada berättar de unga kvinnorna om en inre smärta, men de tydliggör också sig själva som subjekt. Gränsmarkeringarna uttrycks i laddade symboler såsom blod, smärta och ärr.

Skärandet fungerar också som en identitetsmarkör och markerar en grupptillhörighet. De flickor som skär sig avviker från mängden och blir ofta kritiserade då skärandet betraktas som en form av effektsökeri, vilket leder till en diskussion om autenticitet. Är självskadebeteendet att betrakta som ett ytfenomen eller korresponderar det med en själ i kris? Detta är en fråga som de unga kvinnorna själva brottas med och något som leder till ett slags tävlan dem emellan rörande vem som skär mest och på "rätt sätt" och som därför kan antas må sämst och vara mest "äkta" i sitt uttryck. I flickornas berättelser finns ett slags romantisk syn på skärandet och ett förhärligande av ångesten och utanförskapet. Genom att skilja sig från flertalet blir man unik, speciell och utvald.

Våld och maskulinitet

Jens Petter Kollhøj, etnolog från Oslo, diskuterar i sitt bidrag våld och maskulinitet utifrån fotografier av norska soldater 1914, vid första världskrigets utbrott, "To bilder av norske soldater i 1914: Om ulike maskulinitetsformer og

voldsbevegelser". Hans teoretiska utgångspunkt är sociologen Rob. W. Connell och dennes begrepp hegemonisk manlighet, som blivit ett centralt begrepp i mansforskningen (Connell 1995; Johansson 2000).

Den norske filosofen och maskulinitetsforskaren Knut Kolnar vidareutvecklar Connells tankar och inför begreppet kreativt våld, som avser ett tillstånd då en man använder våld för att försvara sin status i könshierarkin, när han upplever den hotad eller inskränkt. Våldet blir kreativt i den bemärkelsen att det används som ett medel för att återupprätta manligheten (Kolnar 2004). Kollhøj diskuterar de nämnda forskarnas begrepp och deras användbarhet i tolkningen av maskulinitetsformer på de båda fotografierna.

Den ena av de analyserade bilderna menar Kollhøj ger uttryck för ett legitimt våld förankrat i en hegemonisk maskulinitetsform; den andra bilden står för motmakt, för ett brott mot den hegemoniska maskuliniteten. Connell ser krigshjälten som central i västerländska kulturella föreställningar om maskulinitet och militärväsendet som den viktigaste arenan för att definiera hegemonisk maskulinitet. Soldaterna på det första fotografiet representerar därmed en hegemonisk maskulinitet.

Det andra fotografiet har ett brutet gevär i blickfånget. Det brutna geväret kan tolkas som ett uttryck för motstånd och pacifism mot kriget, ett pacifistiskt maskulinitetsideal. Författaren gör här en diskussion om tillämpbarheten av Connells och Kolnars begrepp på ett sådant maskulinitetsideal. Genom att kontextualisera bilden kommer Kollhøj fram till att bilden istället visar revolutionära socialister, som använder våld till att försvara eller erövra andra värden: en motmakt med vilja till våld. Männerna på den andra bilden bekräftar därmed också en hegemonisk maskulinitet där våld anses rättfärdigt.

Det är främst manliga forskare som studerar män och våld. Den postmoderna kritiska mansforskningen (the new men's studies), som Både Connell och Kolnar representerar, kallar sig profeministisk. Teoretiskt sker inom denna forskning en snabb utveckling, men den har också kritiserats för att sakna teoretisering av motstånd mot den dominerande manligheten (Johansson 2000; Johansson & Kuosmanen i *Manlighetens många ansikten*, 2003).

Kollhöjs artikel aktualiserar en annan aspekt av män och våld: mäns delaktighet i s.k. organisatoriskt våld (det våld staten utövar via militär, polis o.dyl.) i termer av maskulinitet. Denna typ av våld är i likhet med kvinnors våld, ett outforskat fält. Statsvetaren Maud Eduards menar att det finns ett samband mellan globalt våld och terrorism å ena sidan och å andra sidan mellan mäns våld mot kvinnor i det privata. Begreppen nation, säkerhet och krig är bekönade - den manlige soldaten står för en idealiserad glorifierad maskulinitet som skall försvara kvinnor (och barn) som symboliserar svaghet och ett hot mot nationen och därmed ett hot mot manligheten (Eduards 2002).

Referenser

Litteratur

- Andersson, Ulrika, 2001: Det gränslöst feminina. Kvinnliga kroppar och sexualiteter i rättslig hantering av våldtäkt. I: *Mord, misshandel och sexuella övergrepp. Historiska och kulturella perspektiv på kön och våld*. Red. Inger Lövkrona. Lund: Nordic Academic Press.
- Connell, Rob. W., 1995: *Masculinities*. Berkeley, Los Angeles: University of California Press.
- de los Reyes, Paulina, 2003: *Patriarkala enklaver eller ingenmansland? Våld, hot och kontroll mot unga kvinnor i Sverige*. Norrköping: Integrationsverkets skriftserie IV.
- Eduards, Maud, 2002: September 11 and male Violence. *NIKK magasin*, No 3.
- Egardh, Karin, 2001: *Adolescent Sexuality and Sexual Abuse. A Swedish Perspective*. Stockholm: Karolinska institutet. (Diss.)
- Jeffner, Stina, 1997: *"Liksom våldtäkt, typ". Om betydelsen av kön och heterosexualitet för ungdomars förståelse av våldtäkt*. Uppsala: Sociologiska institutionen. (Diss.)
- Johannisson, Karin, 1994: *Den mörka kontinenten. Kvinnan, medicinen och fin-de-siècle*. Stockholm: Norstedts.
- Johannisson Karin, 1997: *Kroppens tunna skal. Sex essäer om kropp, historia och kultur*. Stockholm: Norstedts.
- Johansson, Thomas, 2000: *Det första könet? Mansforskning som reflexivt projekt*. Lund: Studentlitteratur.
- Kolnar, Knut, 2004: Kreativ vold. I: *Kultur og kjønn*. Red. Siri Gerrard & Karin Melby, Kristiansand: Höyskoleforlaget.
- Lennartsson, Malin, 2004: Att föregå med ett gott exempel. Våld och misshandel i den tidigmoderna prästfamiljen. I: *Våldets mening. Makt, minne, myt*. Red. Eva Österberg & Marie Lindstedt Cronberg Lund: Nordic Academic Press.
- Lindstedt Cronberg, Marie, 2004: I husbondemaktens tid. Hustrumisshandel i 1800-talets Sverige. I: *Våldets mening. Makt, minne, myt*. Red. Eva Österberg & Marie Lindstedt Cronberg. Lund: Nordic Academic Press.
- Lundgren, Eva, 1993: *Det får da være grenser for kjønn. Voldelig empiri og feministisk teori*. Oslo: Universitetsforlaget.

Lundgren, Eva, 1995: Vold og maskulinitet – en godtatt sammenheng? I: *Kjønn og samfunn i endring. Program for grunnleggende samfunnsvidenskaplig kvinneforskning. Konferenserapport*. Oslo: Norges forskningsråd.

Lövkrona, Inger, 2001: Den våldsamme mannen. I: *Mord, misshandel och sexuella övergrepp. Historiska och kulturella perspektiv på kön och våld*. Red. Inger Lövkrona. Lund: Nordic Academic Press.

Manlighetens många ansikten – fäder, feminister, frisörer och andra män. 2003. Red. Thomas Johansson & Jari Kousmanen. Malmö: Liber.

Meurling, Birgitta, 2003: The Slim Chance of Happiness. Autobiographies Written by Anorectic Girls. I: *Arv. Nordic Yearbook of Folklore*.

Moore, Henrietta L., 1994: *A Passion for Difference. Essays in Anthropology and Gender*. Cambridge: Polity Press.

Mord, misshandel och sexuella övergrepp. Historiska och kulturella perspektiv på kön och våld. 2001. Red. Inger Lövkrona. Lund: Nordic Academic Press.

Slag i luften. En utredning om myndigheter, mansvåld och makt. 2004: Betänkande av Utredningen om kvinnofridsuppdragen. SOU 2004:121.

Sjöblom, Yvonne, 2002: *På väg ut . När ungdomar rymmer och kastas ut hemifrån – ur socialtjänstens perspektiv*. Stockholm: Stockholms universitet. (Diss.)

Thurfjell, Barbro, 2003: Varför flickor? Kön, normer och ätstörningar. I: *Varför flickor? Ideal, självbilder och ätstörningar*. Red. Birgitta Meurling. Lund: Studentlitteratur.

Östman, Ann-Katrin, 2001: Oenighet och äkta kärlek. Behandling av äktenskapliga "trätor" i ett agrarsamhälle på 1700-talet. I: *Mord, misshandel och sexuella övergrepp. Historiska och kulturella perspektiv på kön och våld*. 2001. Red. Inger Lövkrona. Nordic Academic Press.

Tidningsartiklar

Dagens Nyheter (DN): 2004 30/10, 31/10, 2/11, 3/11, 5/11, 17/11; 2005 27/1.